

Razzia van Rotterdam

*De **razzia van Rotterdam** op 10 en 11 november 1944 is de grootste razzia die de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft gehouden.*

Bij deze razzia zijn ongeveer 52.000 tussen 17 en 40 jaar uit Rotterdam en Schiedam weggevoerd, een vrij hoog percentage vergeleken met latere razzia's in andere steden, toen het verrassingseffect minder groot was.

In november 1944 was het zuiden van Nederland bevrijd en was de slag om Arnhem mislukt. In Nederland was de spoorwegstaking uitgebroken en stond de Hongerwinter voor de deur. De motieven van de Duitse bezetter om de weerbare mannelijke bevolking van Rotterdam af te voeren waren niet duidelijk, de officiële reden was een tewerkstelling, maar het kostte de Duitsers moeite om werk te vinden voor deze mannen.

Op de avond van 9 november werden onder de codenaam "Aktion Rosenstock 8000" Duitse soldaten ingezet, waarbij alle belangrijke bruggen en pleinen bezet werden en het telefoonverkeer werd afgesloten. In sommige delen van de stad werden pamfletten bezorgd met de volgende tekst:

"Op bevel der Duitse Weermacht moeten alle mannen in den leeftijd van 17 t/m 40 jaar zich voor den arbeidsinzet aanmelden.

Hiervoor moeten ALLE mannen van dezen leeftijd onmiddellijk na ontvangst van dit bevel met de voorgeschreven uitrusting op straat gaan staan.

Alle andere bewoners, ook vrouwen en kinderen, moeten in de huizen blijven totdat de actie ten einde is. De mannen van de genoemde jaargangen, die bij een huiszoeking nog in huis worden aangetroffen, worden gestraft, waarbij hun particulier eigendom zal worden aangesproken.

Bewijzen van vrijstelling van burgerlijke of militaire instanties moeten ter controle worden meegebracht.

Ook zij, die in het bezit zijn van zulke bewijzen, zijn verplicht zich op straat te begeven.

Er moeten worden meegebracht: warme kleding, stevige schoenen, dekens, bescherming tegen regen, eetgerei, mes, vork, lepel, drinkbeker en boterhammen voor één dag.

De dagelijksche vergoeding bestaat uit goeden kost, rookartikelen en loon volgens het geldende tarief.

Voor de achterblijvende familieleden zal worden gezorgd.

Het is aan alle bewoners der gemeente verboden hun woonplaats te verlaten.

Op hen, die proberen te ontvluchten of weerstand te bieden, zal worden geschoten."

BEVEL.

Op bevel der Duitse Weermacht moeten alle mannen in den leeftijd van 17 t/m 40 jaar zich voor den arbeidsoverzet aanmelden.

Hiervoor moeten **ALLE** mannen van ditte leeftijd onmiddellijk na ontvangst van dit bevel met de voorgeschreven uitrusting op straat gaan staan.

Alle andere bewoners, ook vrouwen en kinderen, moeten in de huizen blijven totdat de actie ten einde is. De mannen van de genoemde jaargangen, die bij een huiszoeking nog in huis worden aangetroffen, worden gestraft, waarbij hun particulier eigendom zal worden aangetast.

Bewijzen van vrijstelling van burgerlijke of militaire instanties moeten ter controle worden meegebracht. Ook zij, die in het bezit zijn van zulke bewijzen, zijn verplicht zich op straat te begeven.

Er moeten worden medegebracht: warme kleding, stevige schoenen, dekens, bescherming tegen regen, roestvat, mes, vork, lepel, drinkbeker en boterhammen voor één dag.

De dagelijkse vergoeding bestaat uit goeden kost, rookartikelen en loon volgens het geldende tarief.

Voor de achterblijvende familieleden zal worden gezorgd.

Het is aan alle bewoners der gemeente verboden hun woonplaats te verlaten.

Op hen, die pogen te ontvluchten of weerstand te bieden, zal worden geschoten.

De razzia werd straat voor straat, huis voor huis, uitgevoerd waardoor ontsnappingen nauwelijks mogelijk waren. De mannen werden op diverse lokaties samengebracht, w.o. het Stadion Feijenoord, en de Heinekenbrouwerij in Crooswijk.

Van de opgepakte mannen vertrokken er circa 20.000 te voet richting Utrecht, een gedeelte zou in de Dobbelmanfabriek gaan werken die daar, het bombardement van Rotterdam, opnieuw was opgebouwd. De rest werd afgevoerd richting Duitsland.

20.000 mannen werden per rijnaak afgevoerd en 10.000 per trein.

Er is één Rotterdammer doodgeschoten, als voorbeeld voor de overigen. Ook in Wezep zijn vijf mensen doodgeschoten die trachtten te ontsnappen.

Van de afgevoerde mannen werden circa 10.000 man tewerkgesteld in het oosten van Nederland, de rest ging voor de Arbeitseinsatz naar Duitsland.

In Duitsland werden de mannen veelal in barakkenkampen ondergebracht; in die periode werden dagelijks geallieerde bombardementen op Duitse steden uitgevoerd.

Na de oorlog kwamen de mannen als displaced person weer terug naar Nederland.

In totaal kwamen in Duitsland tussen de 24.500 en 29.000 Nederlandse dwangarbeiders om het leven, waar van ruim 410 uit Rotterdam.

Razzia 10 november- 1944. Crooswijk

Dagboek, Aart Kragt

Geboren 1924

Woonde toen op de Paradijslaan 83
Crooswijk

Vrijdag 10 november 1944

Mijn meisje Tonny, had in tegenstelling tot andere dagen, bij haar ouders in Overmaas geslapen.

Het was buitengewoon slecht weer, er woei een stevige Noordwester met flinke regenvlagen.

Mijn moeder moest naar de Eendrachtsweg en mijn kantoor was bij de "Machinefabriek NV. **Netam**" op de Schiedamsesingel, zodoende ging ik gelijk met moeder mee.

Half negen gingen we van huis, mijn moeder zei: we lopen naar de Zaagmolenbrug, dan stappen we daar op tram.

We liepen nog op de Paradijslaan toen we een paar mensen tegen kwamen, die vertelde dat de remise in Hillegersberg door de Duitsers was bezet en dat niemand meer Hillegersberg in of uit kon.

Ook de Maasbruggen stonden open, hadden de Duitsers gedaan.

Zodoende kon mijn meisje, Tonny, niet meer naar deze kant komen, realiseerde ik me, en als de remise in Hillergersberg bezet was, zal onze tram ook wel niet rijden.

Zou ik nu nog wel naar de zaak gaan?

Ja, dat moest gebeuren, want als ik niet ging dan zaten 300 gezinnen zonder geld die week, zij waren afhankelijk van dit geld.

Daar hadden ze recht op.

Ik ben dus toch gegaan en na veel omwegen ben ik er gekomen.

Daar waren, met mij op dat moment, maar 4 mensen aanwezig.

Tot ongeveer 12 uur ben ik daar gebleven.

Nadat ik de lonen van de mensen in orde had gemaakt ben ik weer naar huis gegaan.

Onderweg was het een drukte van belang.

Op de Rotte ontmoette ik een kennis, die had een bevel van de Duitsers ontvangen, waarin stond dat alle mannen, tussen de 17 en 40 jaar, zich moesten melden om arbeid te verrichten voor de Duitse Weermacht.

Thuis gekomen lag mijn brief ook al in de bus. Ik ging eerst voorbereidingen treffen voor het geval dat de Duitsers bij ons zouden binnen komen. Ik had niet zo veel zin om mee te gaan.

Ik maakte het kelderluik in orde om vlug weg te kunnen schuilen.

De rest van de dag bleven we in huis en wachten rustig af, op de dingen die nog zouden komen, en zijn vroeg naar bed gegaan.

Zaterdag 11 november 1944

Na een rustige nacht kwam mijn moeder om half acht mijn kamertje binnenstuiven en riep, Aart je bed uit, de Paradijslaan is afgezet.

Ik deed direct mijn kleren aan en sprong in de kelder, mijn moeder deed het luik achter mij dicht.

Ik kon door de gaten van een luchtrooster, de straat bekijken.

Ik zag een patrouille soldaten voor onze deur stoppen.

Er werd gebeld, niemand deed open, niemand reageerde, het bleef stil.

Na nog wat gebonk, op de deur, werd het stil.

Na een kwartier deed mijn moeder het luik open, en zei: zo kan je niet door gaan Aart, ze bedoelde zeker dat ik niet mijn hele leven in de kelder kon blijven zitten.

Na wat heen en weer gepraat, vertelde mijn moeder, dat het niet zo'n vaart zou lopen met die Duitsers, het waren toch ook mensen. Wat kon er nou mis gaan. Als ik thuis bleef kon er nog veel meer gebeuren.

Ik liet me overhalen, en ging naar de school op de Rusthoflaan, waar wij ons moesten melden.

Nadat er zich vele mannen en jongens hadden gemeld, werden we opgesteld in een paar rijen, en gingen marcherend, naar de Heinekensbrouwerij op Crooswijkse singel, het bleek later, dat alle mannelijke Crooswijkers daar verzameld werden.

Daar kwamen we om ongeveer kwart voor tien aan.

We werden opgesplitst in groep van onder de dertig, waaronder ik, en boven de dertig.

Kwart over tien, de mannen onder de dertig moesten verder de brouwerij in, naar het binnenplein, daar ontmoete ik Richard Sutter, een vriend van mij, waar ik al een paar jaar mee omging.

We wisten totaal niet wat ons te wachten stond, en zaten lijdzaam te wachten.

Tot half twee hebben we op de binnenplaats van de brouwerij gezeten, op omgekeerde kratjes.

We moesten voor de zoveelste maal in rijen van twaalf opstellen en gingen we tegen twee uur eindelijk de poort van de brouwerij uit, en.....we gingen nog zingend ook.

Buiten gekomen wachtte ons een verassing, de hele Crooswijksesingel was helemaal afgezet, we konden geen kant meer op.

De vrouwen die buiten wachtte, op hun mannen of familie, konden er niet bij komen, sommige wilden wat meegeven, maar dat mocht niet. Ze moesten terug, maar ze luisterde niet en toen begonnen de Duitsers te schieten.

Dat waren de eerste werkelijke schoten die ik hoorde van mijn leven. Ik schrok me dood. Dit had ik nooit verwacht.

We gingen op mars richting Goudserijweg, Vlietlaan en de Oudedijk.
We ijverden (echt waar) wie de meeste herrie maakte, de Duitsers met het schieten of wij met het zingen.

Helaas wonnen de Duitsers met overmacht deze wedstrijd.
We kwamen er achter dat we een flinke reis voor de boeg hadden, want verschillende Duitsers vorderden een fiets, ze pakte hem gewoon af van de mensen die langs de kant stonden te kijken.
Van sommige Kralingers kregen we water en appels.
Via de Kralingsezoom gingen we richting Gouda en Utrecht, na ongeveer 4 uur waren we bij Nieuwerkerk aan de IJssel.
De Duitsers schoten de hele tijd in de lucht en joegen ons op.
Opeens viel een er jongen, ik denk ongeveer 17 jaar, op de grond, in elkaar gestort.
Een Duitser ging op de jongen af en gaf hem een flinke trap en zei: **“aufstehen”**. We hadden daardoor even rust.
Wat kinderen kwamen langs met een paar kistjes appels.
Wij stonden bovenaan de dijk en riepen naar de kinderen of wij wat appels konden kopen,
Maar het bleek dat die voor een andere groep waren.
Toen ontstond er een scheldpartij tussen de mannen die ze besteld hadden, en een groep die ze ook graag wilde hebben.
De Duitsers hadden de grootste moeite om de groep mannen uit elkaar te halen.
Ze schoten in de lucht en als ze niet zouden stoppen, zou er gericht geschoten worden. Om een uur of vijf gingen we weer op mars.
Na 10 minuten kwam er een Hollander (NSB'er?) de colonne langs.
Hij riep dat er over anderhalf uur weer een rustpauze zou zijn en omdat het dan donker was mocht er niemand de rij verlaten, anders kon je dood geschoten worden.

Anderhalf uur waren echter voor de Duitsers echter een rekbaar begrip, want na twee en een half uur, gingen ze nog steeds door, zonder te stoppen.

Richard en ik hadden afgesproken dat we bij de eerste geschikte gelegenheid die zich voor deed, zouden proberen te ontsnappen. Maar dat bleek heel moeilijk.

We kwamen door het dorp Waddinxveen, er kwamen steeds meer Duitsers lands de Colonne lopen.

Er bleef een Duitser, pal naast ons lopen, net of hij in de gaten had, dat we wat van plan waren. We waren al haast het dorp uit.

De Colonne moest stoppen, de Duitser naast ons, liep een stukje door, er ging een man even zijn behoefte doen, dus iedereen keek die kant uit, aan de andere kant was een poortje te zien.

Richard riep: wij ook even een plasje doen, trok mij snel een poortje in. Hij riep nog naar een paar mannen om ons ook te volgen, maar dat durfden ze niet.

Waddinxveen

We waren nu uit de Colonne en hielden ons muisstil.

Achter in het poortje kwamen we in een grote tuin terecht.

Daar bleven we doodstil staan wachten tot de Colonne weer verder trok, toen werd het heel stil om ons heen.

We hoorden vaag de stemmen van de bewoners in het huis.

Opeens ging er een deur open er scheen behoorlijk wat licht naar buiten en bedreigde ons in onze schuilplaats.

Daar we niet wisten of het goed volk was, durfde we niet te voor schijn te komen. De deur ging eindelijk dicht.

De volgende Colonne, hoorde we naderen, en passeren.

Het was nu te laat om een geschikte schuilplaats te zoeken, dus bleven we zitten tot deze Colonne was voorbij gelopen.
Plotseling hoorde we voetstappen het geluid kwam onze kant op
Er stopte de persoon vlak voor ons, en die vroeg: **Hè, wie zijn jullie, kan je me helpen?**
Verstijf van schrik stonden wij elkaar aan te kijken, we wisten niet meer wat we moesten doen!
Dit zwijgen bleek naar mans zin te zijn want even later vroeg hij:
hé, zijn jullie ook ontsnapt? Nu het gevaar was geweken slaakte we een diepe zucht van verlichting.
Nadat wij waren bij gekomen van de schrik, gingen we na wat nu onze volgende stap zou zijn.
We besloten om aan te kloppen bij deze mensen.
Een man deed open, keek ons indringend aan en liet ons binnen.
Binnen zaten nog meer mensen. De man vertelde dat hij helaas niet kon helpen, ze hadden al onderduikers in huis.
Hij zei: blijf hier rustig zitten, ik ga wel wat regelen.
En ging naar buiten.

Op 10 november '44 vindt in Rotterdam een razzia plaats, waarbij 50.000 mannen van 17 tot 40 jaar worden weggevoerd om voor de bezetter te werken. De meesten moeten spitten in Duitsland, omdat de Duitse mannen vechten aan de fronten. Op verschillende manieren worden de gevangenen vervoerd: per schip, per trein. Er gaat ook een colonne te voet richting Utrecht. Deze groep trekt in de avond door Waddinxveen langs de Zuidkade, de Kerkweg en de Oranjelaan naar het bezette fabriekscomplex van Louis Dobbelman aan de Noordkade. Onderweg ziet een groot aantal mannen kans te ontvluchten, geholpen door de mensen die langs de route wonen.

Zij glippen tuinpoorten en voordeuren binnen.

Op 11 november worden er volgens de overlevering wel 700 geredden geteld; bij kritischer beschouwing achten sommigen het getal wel erg groot.

Rotterdammers hebben na de oorlog hun dankbaarheid getoond door aan de Waddinxveners een tegeltableau aan te bieden dat een ereplaats in het gemeentehuis heeft gekregen: de wapens van Rotterdam en Waddinxveen worden verbonden door ketenen en de Nederlandse vlag, daaronder staat de tekst:

'Poort geopend, mond gesloten' en erboven de datum: '11 november 1944'.

Na een paar minuten kwam hij terug en nam ons mee naar de burens. Die ons met open armen ontvingen. Ik ben helaas de namen van deze geweldige mensen vergeten. We hebben de hele avond zitten kletsen. Onder het genot van een heerlijke bak koffie, vertelde onze gastheer, dat wij op tijd uit de Colonne waren gestapt, want na 100 meter was het eind van het dorp en de fabriek van Dobbelman, daar moesten gaan werken, voor de Duitsers.

Door de vermoeidheid en alle verwickelingen van die dag, zaten we te knikkebollen en te geeuwen.

De man, zei: er is niet veel plaats hier, maar we konden, boven op de Zolder, op de grond liggen, er waren geen bedden genoeg, maar na een lange vermoeiende dag, slaap je overal.

Fabriek van Louis Dobbelmann stond tot aan het begin van de 2^e wereldoorlog in Rotterdam. 14 mei 1940 wordt de fabriek door de Duitsers platgebombardeerd. "Steen en beton kunnen vernietigd worden", zo schrijft de directie, "de wil tot leven nimmer". Voortvarend besluit men, ondanks de oorlogsperiode, een nieuwe fabriek te bouwen in Waddinxveen. Er werd gefluisterd dat er onderdelen van wapens (V1) werden gemaakt? Maar dat is nooit bewezen.

Begin juni 1940 krijgen de architecten Stuurman & zoon de opdracht plannen hiervoor te ontwikkelen. 19 juli wordt het koopcontract voor 23.107 m² bouwgrond aan de Noordkade getekend en nog geen maand later, het is op 14 augustus, gaat de eerste van de 5600 heipalen de slappe Waddinxveense veenbodem in. Voor de bouw van de fabriek, het monumentale kantoorgebouw en de bijbehorende ruimten zijn maar liefst 2.432.000 stenen, 3216 m³ beton en 2.000.000 kilo constructie- en betonijzer nodig. In mei 1942 wordt het gebouwencomplex opgeleverd.

Zondag 12 november 1944

Na een onrustige nacht werden we om 7 uur wakker geschud, echter niet door onze gastheer, maar door het trillen van het huis.

Dat werd veroorzaakt door auto's en tanks, die af en aan reden, het hele dorp was in rep en roer.

We keken voorzichtig uit het dakraam, een Colonne mannen kwam voorbij, daar we een beetje hadden geslapen, voelden we ons schuldig toen we die arme mannen onder ons raam voorbij zagen schuifelen.

Ook zagen we steeds meer auto's voorbij rijden.

Er stopte opeens een auto vlak bij de woning onze gastheer, die kwam haastig naar boven lopen.

Jongens, er staat een overvalwagen voor de deur, we schrokken behoorlijk en stonden weer met beide benen op de grond.

Wat nu, voor de deur Duitsers en achter ons de Gouwe, met de brug, waar op het wemelde van de Duitsers, die met hun mitrailleurs klaar stonden om op iedereen te schieten die de Gouwe over wilde.

We liepen achter onze gastheer aan, naar een schuurtje, maar die bleek te klein voor 4 man, er stond te veel materiaal in, onze gastheer, bang geworden, was ook mee gelopen om zich te verbergen

Hij bracht ons ergens, achter in zijn tuin, waar de Duitsers ons hopelijk, niet konden vinden. Dicht opeen stonden we achter een put, of een muurtje, dat weet ik niet meer, maar het stonk behoorlijk.

Ondertussen was het begonnen te regenen. We moesten goed uitkijken, want de Duitsers op de Gouwebrug konden ons misschien zien.

Ondertussen was het nog harder gaan regenen, dat maakte het nog veel erger, het stonk verschrikkelijk, we hadden nog niet gegeten maar daar moesten nu even niet aan denken.

Aan de overkant, van de Gouwe, liepen een patrouille Duitsers voorbij, dus we moesten dubbel oppassen.

We konden niets anders doen dan gebukt blijven staan.

Langs onze zijde van de Gouwe hoorde we voetstappen naderen, als dit Duitsers waren, dan was alles verloren, dus doken we nog dieper weg. Het was de buurman, waar we de avond daar voor, als eerste aanklopte, Hij riep: waar zitten jullie, hij kwam vertellen dat hij de poort aan de voorkant had afgesloten, zodat de Duitsers niet zo makkelijk naar binnen konden komen.

De buurman vertelde ook dat Waddinxveen was afgesloten van de buitenwereld en dat de Duitsers op zoek waren naar ontsnapte onderduikers.

Het werd steeds later, en het drong het tot mij door dat ik ook een onderduiker was geworden en dat ze ook naar ons op zoek waren en dat we nog steeds niets te eten hadden gehad.

De buurman hoorde dat en ging weg, kwam terug met wat brood, nooit zal ik vergeten hoe heerlijk 3 boterhammen zonder boter smaakte, we vergaten zowaar even de stank.

De regen bleef maar doorgaan, we waren tot op ons hemd door en door nat.

Ten einde raad besloot onze gastheer het er op te wagen om ons toch in het schuurtje, op de vliering te verbergen.

We zijn daar voorzichtig heen geslopen, uitkijkend voor de Duitsers want die konden ons misschien zien van af de brug.

Toen we daar aankwamen, na halsbrekende toeren over rondslingerend materiaal, bleek dat we de vliering niet konden afsluiten, er zat geen luik, zodat wij alles behalve, bij een huiszoeking, veilig zaten.

We ontdekten dat de vliering in tweeën was verdeeld

Onze gastheer wees op een gat in de wand, van 40cm bij 40cm, we kropen er doorheen, we konden met wat stobalen het gat dichtten.

We waren moe, stonken en waren ten einde raad, wat nu

De gastheer vertelde dat hij voorzichtig ging kijken hoe het met zijn huis was en kwam met zijn zoon terug,

Die vertelde dat hij niet meer op straat kon verschijnen, zijn zus had gezien dat er verscheidene jongens waren op gepakt en naar de Dobbelman- fabriek waren afgevoerd.

Dat wij hier weg moesten was geen vraag, maar hoe, en welke kant moesten we op.

Over de Gouwe was praktisch uitgesloten, de Duitsers zaten op de brug, we hoorden dat de Duitsers alles in de gaten hielden, doordat ze steeds even hun mitrailleurs afvuurde.

Restte ons alleen nog de straat, maar was dat wel zo veilig, we zagen er in onze kostuums, na een paar uur in de blubber te hebben gestaan, niet uit, als dorpelingen van Waddingsveen op zondag.

Na overleg werd besloten dat Richard en ik het erop zouden wagen, de andere man durfde niet, hoe het met hem is afgelopen weet ik niet.

We zouden het via de straat proberen, we deden onze overjassen aan, die hingen nog aan de kapstok, die leken wat schoner, helaas hadden we niet anders, kregen wel een pet van onze gastheer.

Maakte onze schoenen wat schoon en hoopte maar dat ze niet naar een groepje mensen zouden kijken die naar de kerk gingen.

De dochter van onze gastheer zou ons een stukje begeleiden om het iets echter te maken.

Ze zei; zeg tegen iedereen die je tegen komt 'goejedag' dat is normaal hier.

En zo zondags mogelijk wenste we iedereen "een goejedag".

Als we Duitsers zagen ging de dochter een praatje maken met de dorpelingen en stonden wij er bij te knikken, zo konden wij een paar posten voorbij lopen.

De dochter was nu ver genoeg met ons meegelopen, en om haar niet verder in gevaar te brengen, bedankte we haar en gingen alleen verder.

Toen we de rand van het dorp bereikte wachten ons een nieuwe verrassing, er was een versperring opgesteld en er stond een Duitse soldaat op zijn post.

We waren de enige mensen, dus konden met niemand een praatje maken.

Wat we al vreesde werd werkelijkheid, de soldaat kwam onze richting uit. Richard gaf hem heel brutaal een snoepje, dat zat nog in zijn zak, aan de soldaat, en wees op de versperring. De soldaat begon te lachen, wees op de afsluiting en knikte.

Wij stapten als een haas over de versperring en maakte dat we weg kwamen. En liepen zo vlug als mogelijk was door, bang dat we elk moment werden terug geroepen

We stonden met trillende knieën een poos daarna elkaar aan te kijken, en waren nog steeds verbaasd dat het ons was gelukt.

We lieten Waddingsveen achter ons en gingen richting Zevenhuizen. Bij een boerderij mochten we ons even wat opwarmen en kregen wat te eten maar mochten niet blijven.

Om een uur of twaalf gingen we weer op pad en we liepen in een ruk langs de Rottemeren naar Terbregge.

Hoe dichter wij de stad naderde hoe benauwder en verwarrende de inlichtingen waren, die we kregen van de mensen die we tegenkwamen.

Vlak voor Terbregge kwamen we een man tegen die vertelde ons dat we beter niet naar Terbregge konden gaan, want de Duitsers waren bezig iedereen te ondervragen. Een meisje vertelde weer dat er niets aan de hand was. Zo ging het maar door, de een zei veilig en de ander onveilig.

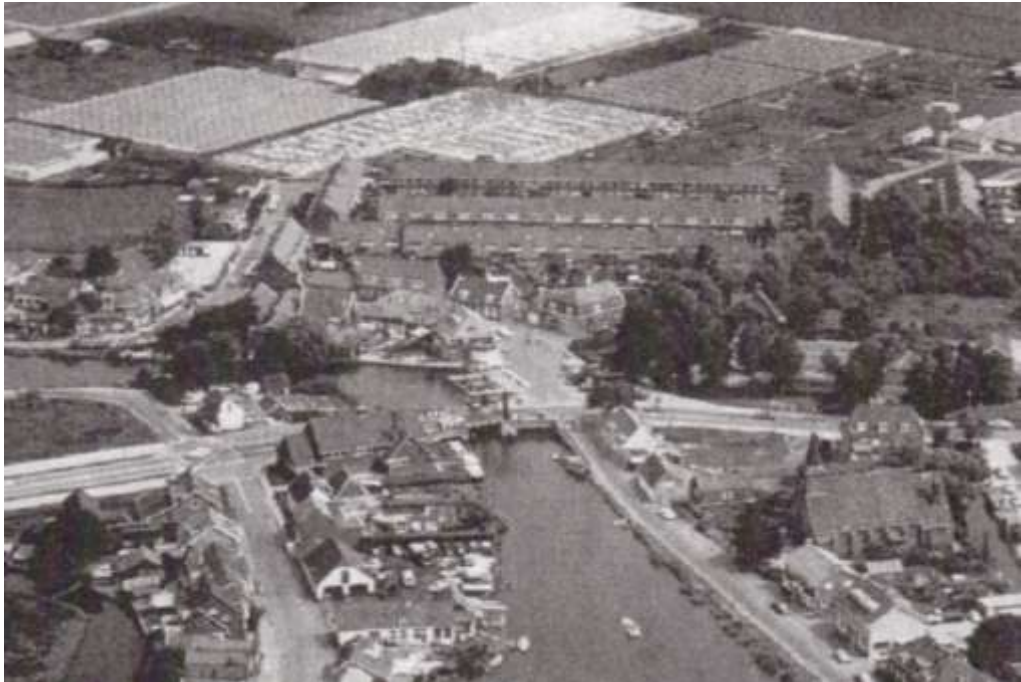
We lieten ons nu niet meer afschrikken, we gingen door.

Richard zei dat we in Terbregge bij een familielid langs zouden gaan voor meer inlichtingen,

Die berichten waren misschien betrouwbaarder, die hadden misschien een plek waar we even konden bij komen van alle ontberingen.

We kwamen een paar meisjes tegen en we vroegen of we met hun mee mochten lopen naar Terbregge.

Terbregge

Vlak bij de rand van het dorp, liepen de meisjes een stukje door om te kijken of het veilig was.

Spoedig kwamen ze terug met de mededeling dat er niets te zien was. Eindelijk zouden we van wat rust kunnen genieten.

De familie van Richard kon helaas niets voor ons doen, ze waren bang voor de Duitse soldaten.

We waren te moe om teleurgesteld te zijn.

Gelukkig konden we bij een kennis, van Richard familie, de nacht doorbrengen.

Eerst mochten we ons warmen en drogen, na nog wat gegeten te hebben, gingen we als dieven in de nacht naar onze slaappleats, hopelijk voor 1 nacht.

We hoorden van ons gastgezin, waarom het onveilig was langs de Rotte. Er waren meer mensen ontsnapt, die waren hier langs gekomen, sommige zaten, hoorde we later, in de molens achterin Terbregge, en de Duitsers hadden allang in de gaten dat iedereen die naar de stad wilde hierlangs zouden komen.

Maandag 13 november 1944

8 uur in morgen wilde we vertrekken maar er was luchtalarm, dus de kelder in.

Na een half uur werd het sein veilig gegeven en kwamen wij uit onze schuilplaats, daar hoorde we dat de Duitsers jacht maakte op een paar onderduikers en dat het beter was om nog even te wachten.

Voor alle zekerheid bleven wij nu in de buurt van onze schuilkelder.

We hadden aan iemand, die naar Rotterdam ging, een berichtje voor het thuisfront mee gegeven.

We zouden toch noch maar een nachtje blijven slapen, hopen dat het morgen veiliger zou zijn.

We sliepen die nacht, aan de overkant van de Rotte, in een klein kamertje van een vulkaniseer- fabriek, de firma Key en Kramer.

Dinsdag 14 november 1944

Er was die nacht een onderduiker bij gekomen en dat in een ruimte van 2 bij 3 meter.

We hadden maar 1 dekentje voor drie man. Omdat het behoorlijk koud was konden we geen raam open zetten.

Het werd dan ook flink benauwd en de volgende ochtend had iedereen een flinke koppijn, we waren door dat we in natte kleren hadden rondgelopen, behoorlijk verkouden geworden.

Om 6 uur werden we wakker, Richard ging naar buiten om een wc op te zoeken. Ik ging mee, we voelden ons goed beroerd.

Tijdens het aankleden kwamen we tot de conclusie dat we niet nog zo'n nacht zouden overleven.

We moesten een andere slaappleats zoeken of richting huis gaan.

Richard had het ergst van de bedompte lucht te lijden gehad, anders is het niet te verklaren dat hij niet zag waar hij liep en misstapte en daarbij zijn enkel verstuikte.

Dat was pech, normaal loop je van Terbregge in goed uurtje naar huis, maar met een verstuikte enkel valt dat niet mee.

Dus zouden we het even aan kijken.

De verdere dag verliep rustig, nadat ik Richard zijn voet had nagekeken en verbonden, namen we het besluit om toch naar huis te gaan.

Om half vijf in de middag komt de dochter van onze gastfamilie met een verrassing voor ons.

Opeens stond Sjaan, Richards verloofde voor ons, zij vertelde dat er wel wat Duitsers waren te zien maar dat het niet zo gevaarlijk was.

De Duitsers hadden woningen, aan de Molenlaan gevorderd, inkwartiering noemde ze dat, dit bericht gaf een heel ander licht op het vorderen, dan wat er eerder werd verteld.

We besloten om nu meteen naar huis te gaan, hoewel het al begon te schemeren.

De tocht langs de Rotte tot aan de Irenebrug, verliep voorspoedig.

Bij de brug ging Sjaan de verloofde van Richard, vooruit om te kijken of alles veilig was.

Sjaan kwam terug en riep: kom op jongens ze zitten in het café, het in nu of nooit.

Daar Richards niet hard kon lopen, met zijn verstuikte enkel, ging hij achterop de bagagedrager zitten en lukte het ons om ongezien de brug over te gaan.

Het kon ons niet snel genoeg gaan.

In het donker, is de weg langs de Rotte verdomd lang en gevaarlijk, je kon zo je nek breken.

We gingen linksaf het pad in, dat langs de boerderij van Schierick liep

Tunneltje onder spoorlijn door, langs de Boezembarakken.

Nu alleen de Barakkenbrug nog over en de Boezemlaan.

Liepen voorzichtig de Kerkhoflaan in, het was heel donker.
Gelukkig waren er geen Duitsers te bekennen.
Toen we vlak bij de Wandeloordstraat liepen hoorde we een fietser
achter ons aankomen. Tergend langzaam kwam het geluid dichterbij.
We wachtten op een Duits bevel, en..... dat het was afgelopen.
Het was een vrouw, zij reed gelukkig door
Vlak daarna ging er achter ons, op de Boezemlaan, een paar lichten aan.
Duitsers riepen we in paniek, we lieten de fiets vallen en sprongen over
het hekje van de Kerkhofsloot.
En liepen zo de sloot in. We stonden er tot onze knieën in.
We liepen achter elkaar, door de sloot, tot aan de poort van het
kerkhof.
Daar aan gekomen klommen we uit de sloot.
We stonden nu recht tegenover de Rusthoflaan, het was doodstil.
Er was niets aan de hand, vals alarm.

Richard zei: ik ga kijken of ik de fiets kan vinden, ging daarna, na
emotioneel afscheid van elkaar, met fiets en zijn verloofde Sjaan,
rechtdoor de Kerkhoflaan in.
Ik stak de Kerkhoflaan over, de Rusthoflaan in.
Op een drafje legde ik de laatste meters af naar de Paradijslaan.
Had zowaar nog de sleutel in mijn zak.
Slot omdraaien, toch nog even aanbellen, anders zouden ze zeker
schrikken, ik was weer thuis.

Mijn verloofde Tonny, was ook nog aanwezig.
Ik had heel wat te vertellen.

Als ik nu aan alles terug denk, geloof ik het zelf niet.
Wat ik in vijf dagen heb meegemaakt, dat maak je, als normaal mens,
nog niet in 100 jaar mee.

Dit dagboek heb ik een week na mijn avontuur geschreven.
19 november 1944
Aart Kragt
Geboren 1924
Woonde toen op de Paradijslaan 83
Crooswijk- Rotterdam

Dit dagboek is bewerkt door Ton Geenen
www.eencrooswijkervertel.nl
Eens een Crooswijker,
Altijd een Crooswijker